

MOZAIKA IDENTITY LIDÍ, MÍST A KOMUNIT

**Veřejné čtení jmen obětí
holocaustu – Jom ha-šoa 2020**

יום השואה
**Jom
ha-
Šoa**

... je maraton čtení jmen
a stručných osudů žen,
dětí a mužů, kteří byli
zavražděni během
druhé světové války kvůli
svému židovskému nebo
romskému původu.

*Akce se koná pod záštitou
J. E. Daniela Merona,
velvyslance státu Izrael
v České republice.*

Veřejné čtení jmen obětí holocaustu, tak jak ho známe, by nemohlo probíhat bez podkladů, které jsme schopni získávat z Databáze obětí. V ní shromažďujeme nejen základní data o lidech, jež se stali oběťmi nacistické rasové politiky během druhé světové války, ale snažíme se poznat každého jako jednotlivce.

Každý archivní dokument, jenž se má stát součástí databáze, je potřeba kvalitně naskenovat, každý tzv. digitalizát upravit, uložit, v databázi pečlivě popsat a propojit se záznamem konkrétního člověka – bez této mravenčí práce bychom nemohli dokument v databázi zpětně najít. Zároveň je třeba určitá data z archivního dokumentu zanechat přímo do databázového záznamu dané osoby – díky tomu je možné v databázi vyhledávat podle jmen, ale také podle fenoménů – vystěhovalectví, uprchlictví, tresty za porušení protizidovských nařízení apod. Dokumenty jsou často psané rukou a ne vždy je jazykem dokumentu čeština: druhým dominantním jazykem je němčina, ale objevuje se i francouzština nebo angličtina. Obsah je proto nutné nejen přečíst a „vyluštit“, ale též přeložit. A zde nám ani ty nejmodernější technologie nepomohou.

Na digitalizaci archivních dokumentů v archivech, na jejich zpracování i na rešeršní práce – odpovídání na dotazy badatelů, příbuzných a známých, které vyžadují často nejen prověření naší databáze, ale i jiných, převážně zahraničních zdrojů a databází, se nám v minulosti dařilo získávat státní i zahraniční dotace a granty. Doba velkých výzkumných grantů je bohužel již pryč.

Jste to VY, kdo může přispět na provoz, další rozvoj i poskytování rešeršních služeb naší Databáze obětí. Pomůžete nám tím zpřístupňovat nové a zachovat stávající informace a stavět tak pomyslné pomníky nevinným obětem bezpráví 20. století.

PODPOŘTE NAŠÍ ČINNOST.

Číslo účtu: 90334011/0100

My čteme – a Vy?

Připomínková akce Veřejné čtení jmen obětí holocaustu – Jom ha-šoa se za patnáct let, kdy ji pořádáme, stala součástí identity naší organizace-Institutu Tereziňské iniciativy. Byla období, kdy jsme o jejím pořádání zapochybovali, hlavně v době, kdy jsme připojili soutěž pro školy. Nenapadlo nás, jaký bude mít mezi školáky a učiteli v ČR ohlas, a po ony tři roky jsme vedle starostí o zajištění akce a její organizaci byli doslova zavaleni obrázky, povídkami a nakonec i animovanými filmy. Soutěž jsme proto museli vzdát, ale „čtení“ jsme nevzdali nikdy. A neděláme to ani letos, kdy se odehraje v nečekaných podmínkách, a proto v úplně jiné formě, než jsme byli léta zvyklí.

Síla veřejného čtení jmen obětí holocaustu se projevuje nejen v pietě a uctění památky nevinných zavražděných lidí, ale překvapivě také v tom, jak nás jejich odkaz a naše vůle vzpomínku uskutečnit i přes nepřízeň osudu spojuje. A my tím spojujeme kdesi v „éteru“ chrámové oblouky, jak řekl ve svém video pozdravu organizátorům Jaroslav Kraus, jeden ze zakladatelů Tereziňské iniciativy:

„Vaší zásluhou zazní jméno obětí v éteru, je přečteno veřejně. Víte, kam až doletí? Já ne. A nazývám vás ode dneška staviteli pomníků. Tím, že vyslovíte to jméno do éteru, do věčnosti, vytvoříte někde v neznámu chrámový oblouk. Nikdo vás nemůže nahradit. Vy vytváříte, a to vám závidím, jakési sdružení stavitelů pomníků...“

Tvořme společně chrámové oblouky a pomníky, připomínejme jména a vyprávějme příběhy lidí, rodin i celých komunit, kteří tvořili součást našich obcí a měst, regionů i států – abychom jim vrátili život, který jim násilím ukradli, abychom je vrátili do života v našich městech, abychom je uchovali v paměti našich dětí. Abychom všichni věděli, že místo na tomto světě nemáme napořád a že nemáme právo z něj kohokoli vytlačovat a vyhazovat.

JOM HA-ŠOA

- Den holocaustu a hrdinství, oficiální hebrejský název יום הזיכרון לשואה ולגבורה (doslovně přeloženo Den památky holocaustu a hrdinství) je dnem vzpomínání na oběti holocaustu. Připomíná výročí povstání ve varšavském ghettu v roce 1943 (14. nisan/19. dubna 1943), ale protože tento den předchází svátku pesach, byl pro Jom ha-šoa ve ha-gvura stanoven termín 27. nisanu. V Izraeli je od roku 1951 tento den oficiálním státním dnem piety.
- V České republice se stal významným dnem pro židovskou komunitu hlavně po roce 1989, kdy se začal připomínat nejprve uvnitř židovské komunity prostřednictvím pietních akcí v pražské Pinkasově synagoze a v Terezíně. Tyto uzavřené pietní akce probíhají na těchto místech do současnosti.
- V roce 2006 se z iniciativy České unie židovské mládeže začalo Jom ha-šoa připomínat i ve veřejném prostoru. Cílem akce pořádané na náměstí Míru v Praze bylo, aby se ke „čtení“ mohl připojit každý, a aby se tak tato událost stala součástí kulturní paměti české společnosti. K akci, které se původně konala pouze v Praze, se postupně začala připojovat další města.
- Po roce 2010 jsme spolu se jmény těch, kteří byli zavražděni pro svůj židovský původ, začali číst i jména romských obětí rasového pronásledování. Seznamy romských obětí vycházely z podkladů Muzea romské kultury v Brně, v současnosti jsou aktualizovány podle výsledků projektu Databáze romských obětí holocaustu. Stejně jako my, také Muzeum Ghetto Fighters House v Izraeli, kde tradice Jom ha-šoa vznikla, považuje společné připomínání židovských i romských obětí za důležité.

Tématem letošního jubilejního ročníku je IDENTITA – identita lidí, míst, komunit...

Existuje mnoho dalších identit, dnes dáváme identitu firmám nebo značkám, každá je trochu jiná a vychází z jiných podmínek a zkušeností. Jejich společnou vlastností je, že jde ve většině případů o složité struktury, tvořené často z mnoha částí. Ty jsou kombinací mnoha věcí – těch, které nám byly dány, i těch, které jsme během života získali, nebo si teprve postupně uvědomili. Identita místa nebo komunity je tvořena nejen lokalitou a jejími přírodními a historickými podmínkami, ale z našeho pohledu především lidmi – všemi, kteří v ní žijí a žili, ovlivnili její tvář, zapsali se do její paměti a obohatili ji.

Z jednotlivých textů této brožury, které sepsali pořadatelé akce Veřejné čtení jmen obětí holocaustu – Jom ha-šoa, je patrné, nakolik se někdejší židovští obyvatelé zapsali do historie jednotlivých míst, neboť spoluvytvářeli jejich podobu – ať už jako významní podnikatelé, vzdělanci, drobní živnostníci nebo jako řadoví občané. Dozvídáme se také, že řada statečných československých občanů označených za Židy bojovala za druhé světové války v zahraničních armádách. V jednotlivých místech zůstala často neopomenutelná památka spojená s židovskou komunitou – synagoga nebo hřbitov s charakteristickými náhrobky, která vzbuzuje zvědavost. Některé se po roce 1989 podařilo rekonstruovat a otevřít veřejnosti, jiné na to teprve čekají. Informace o nich se mohou stát pozvánkou pro ostatní, aby se buď přijeli podívat, nebo se do záchrany těchto významných svědků minulosti zapojili.

Jednotlivé texty sjednocuje několik základních věcí: úcta k minulosti, k lidskému životu a prožívání, respekt k paměti místa. Připomínáním osudů někdejších obyvatel jednotlivých míst skládáme nejen mozaiku historie, ale také pomáháme odkrývat někdejší identitu jednotlivých míst v době, kdy zde žili naši předci.

A protože poznávání minulosti je zároveň poznáváním přítomnosti, přispíváme tak především k porozumění současnosti a sobě samým.

Postupné odkrývání a zaplňování bílých míst naší společné historie je výsledkem mnohaleté usilovné práce mnoha lidí a organizací – mezi nimi také Tereziánské iniciativy, která si v letošním roce připomíná třicet let od svého vzniku.

Věříme, že se do identity našich obcí a měst i do našich myslí podobně navrátí také vzpomínky na další obyvatele, a tím i komunity – zejména romské – , o jejichž historii v našich regionech víme zpravidla málo. A to je také důvodem, proč si ji stále nedostatečně uvědomujeme...

O IDENTITĚ, NEJEN ŽIDOVSKÉ

Marie Smutná

„Jaký smysl má pro nás tento vzkaz jména, osudu a cesty: židovství? Jakého druhu jest ono společenství, o němž svědčíme, nazývajíce se Židy? Co znamená ta naše cesta propastí – zda padáme mlhami tisíciletí v zapomenutí, neb nese nás snad jakási moc k vyplnění? Co to znamená, že chceme trvati nejen jako lidé, lidský duch a sémě, ale všem časům i času navzdory, jako Židé?“

Martin Buber (1878 Vídeň – 1965 Jeruzalém)

Mnozí z nás zaznamenali tragické příběhy rodin, které byly za holocaustu rozděleny, když musely děti po dosažení čtrnácti let odjet transportem do Terezína, zatímco rodiče směli zůstat doma. Zaslechli jsme možná, že pro někoho bylo překvapením, když byl úředně „označen za Žida“ – jak to bylo možné, když si svého židovství nebyl vědom, když netvořilo součást jeho vnímání sebe sama? Nacistické norimberské zákony z roku 1935 a prováděcí nařízení k nim zdánlivě jednoznačně určilo, kdo má být považován za Žida, kdo za míšence, a jaká z toho plynou omezení. Bylo opravdu možné občany evropských států roztřídit podle toho, jaké náboženství nebo národnost měli oni sami nebo jejich předci zapsáno v matrikách? Měla kolonka v matrice rozhodovat od této chvíle o tom, kým člověk je a jaká je jeho cena?

Tématem letošního Veřejného čtení jmen obětí holocaustu – Jom ha-šoa je **identita**. Pojďme si říci, co pod tímto slovem rozumíme a jakou důležitost má při zkoumání a připomínání si minulosti, ale i v našem vnímání současnosti. Identitou můžeme rozumět soubor postojů, hodnot, cílů, osobního cítění konkrétního člověka, a která je závislá na mnoha proměnných, vnitřních i vnějších. „Identita se může stát klíčem pro pochopení vztahů mezi jednotlivci i skupinami ve společnosti. Pojem identity vychází z toho, že lidé nemohou ve společnosti plnohodnotně žít bez identifikace s ostatními. Bez ní by nemohli smysluplně

komunikovat a neměli by dostatečné povědomí o tom, kdo jsou oni a kým jsou ti ostatní.”¹

Identita těch, kteří se cítili být Židy v první třetině 20. století, byla složitá, komponovaná z mnoha segmentů, individuální a nepřenositelná. Při uvažování o ní je nutné vzít v úvahu nedozírné změny, které s sebou přinesly osvícenské zákony v 18. století a emancipace židovských obyvatel střední a západní Evropy v 19. století – z lidí, žijících v postavení neplnoprávných obyvatel jednotlivých zemí se stávají často významní vzdělanci, průmyslníci, podnikatelé a další představitelé společenských elit, příslušníci střední třídy, ale samozřejmě i nižších společenských vrstev (příčemž ovšem pohled okolní společnosti na ně se zpravidla neměnil). Měnila se také role náboženství (stejně jako u společnosti většinově křesťanské), vyvíjí se vnímání židovství jako národnosti, přičemž formující roli sehrávaly jazyky a národnosti okolní společnosti, do které bylo židovskému obyvatelstvu povoleno se zařadit. „Na otázku, kdo je Žid, již neexistuje jediná univerzální odpověď, neboť neplatí jediné obecně přijímané kritérium židovství.”²

Příkladem složitého hledání sebe sama v národnostně konfliktním prostředí českých zemí na přelomu 19. a 20. století a později budiž dvě malá hnutí: hnutí českožidovské a hnutí sionistické, jejichž představitelé častovali příslušníky druhého hnutí často nevybíravými slovy a jejichž nevráživost neskončila leckdy ani v terezínském ghettu. Pomožme si pro ilustraci dvěma citáty: „*Chceme pracovat k tomu, aby co český žid, každý stal se Čechem upřímným, aby cítil, smýšlel, mluvil a jednal jako každý jiný věrný Čech, aby upřímně přilnuli všichni židé čeští ke všem národním ideálům českým a svorně s ostatními Čechy účastnili se domácí práce osvětové, hospodářské i politické.*”³ *Kde počíná se cesta k sionismu? Tam, kde se počíná nepřírozenost, jejíž jméno je diaspora. Vyhnanství je*

¹ FRANKL, Michal: Židovské identity mezi náboženstvím a národem. In: Naši nebo cizí. Židé v českém 20. století, [online] [cit. 2020-02-10]. Dostupné z http://www.nasinebocizi.cz/wp-content/uploads/2014/02/2-01_Zidovske_identity_mezi_nabozenstvim_a_narodem.pdf.

² FRANKL, Michal: Židovské identity mezi náboženstvím a národem, c. d., s. 55.

³ Českožidovské listy 1894, č. 1, s. 1.

snem o návratu a vězení snem o svobodě. Pohled zajatců ghett vzpínal se proto na východ. Mohla z jiné strany než z té, kde leží rodné Kanaán, přijít bezpečnost a volnost, když svět je vylučoval v okruh zdi? ... toť tradice víry, která dosud nevymřela: – Sionism je návratem do Palestiny.”⁴

Obě zmiňovaná hnutí byla výrazná, ale nepočetná – přesto se jejich představitelé ani mezi sebou nedokázali shodnout, jak by definovali svoje židovství. Patrná byla společná snaha: vymýtit antisemitismus. Cesty k tomu byly ovšem rozdílné. Pokud bychom se několika z představitelů obou hnutí zeptali, co pro ně znamenalo být Židem/židem, dostali bychom pravděpodobně velmi různé odpovědi.

Už před norimberskými zákony byly tendence určovat Židům identitu shora, nacismus to ovšem dotáhl daleko za krajní mez – již se neptal, zda se jedinec s židovstvím identifikuje, ale vyšel z teorie rasy, jejích domnělých vlastností, ale i zamotaných a nejednoznačných záležitostí původu. Tak se mohly udát případy, o kterých jsme hovořili na začátku tohoto textu.

V čem tkví nebezpečí nacismu, ale i každé další ideologie, jež si uzurpuje moc rozhodovat o lidských osudech? Přidělí jedincům unifikovanou, často jim nevlastní identitu, a odejme jim vnímání sebe sama, posléze z nich udělá čísla, bezejmennou masu pronásledovaných, vězněných, deportovaných, zavražděných, čísel bez příběhu a bez budoucnosti. Tak, jak se to stalo během šoa.

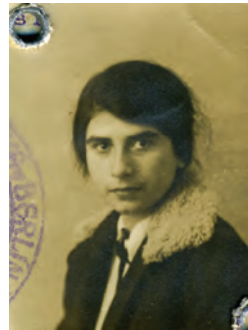
Ti, kdo hrůzy šoa přežili, se v důsledku prožitého jen těžko vraceli zpět k běžnému fungování, obtížně hledali a nově vytvářeli svou novou identitu, bez svých blízkých a plni traumatických zážitků. Byl to dlouhý a bolestný proces, který pro někoho neskončil dodnes, a bolest přetrvává ve druhé i třetí generaci.

Ti, co nepřežili, zůstávali léta pouhými čísly. Je na nás, zda pomůžeme vrátit část jejich příběhů zpět, zda přečteme hlasitě ve veřejném prostoru jména těch, kteří odsud byli vyrváni, čímž byla natrvalo ovlivněna identita nás všech.

Ale je na nás i to, abychom nikdy nikomu nedovolili uzurpovat si moc nad určováním, kým má kdo být.

⁴ GOTTLIEB, František: Cesta k sionismu. In: Sionismus – idea a skutečnost, Praha 1926, s. 15.

Šarlota Tochová

Z titulní stránky této publikace na čtenáře hledí pronikavé oči mladé ženy. Její jméno je Šarlota. Narodila se 3. února 1905 v Berlíně. Správně bychom tedy její jméno měli psát Charlota. Nevíme, kdy a kde se seznámila se svým manželem Arnoštem, ale brali se v Berlíně, kde tou dobou žil i Arnošt.

Charlota sňatkem získala československou státní příslušnost. S manželem měla dvě dcery – Hansi (neboli Jana), která se narodila v roce 1925, a Evu Františku, narozenou v roce 1933. Z Berlína do Prahy se rodina přestěhovala někdy mezi lety 1933 a 1936. Jejich poklidný život definitivně skončil po vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Rodina byla rozdělena: Arnošt byl nasazen na práci do Panenských Břežan. V září 1942 byl odtud deportován do Terezína, kde již byla jeho žena Charlota i s oběma dcerami. Na podzim roku 1944 byla rodina deportována, opět odděleně, do Osvětimi. Charlota s dcerami zde zahynuly a Arnošt, evidentně jako práce schopný, byl z Osvětimi odvezen pryč. Zahynul 24. ledna 1945 v Dachau.

! Cítila se Šarlota Charlotou nebo Šarlotou? Cítila se být Němkou, Češkou, Židovkou? Cítila se být matkou, manželkou, ženou? Úřední dokumenty nám o osobní identitě mnoho nepoví. Jasně je jedno: byla člověkem a stala se nevinnou obětí holocaustu...

Fotografie a osobní úřední dokumenty Šarloty Tochové na [holocaust.cz](https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/130040-sarlota-tochova/):

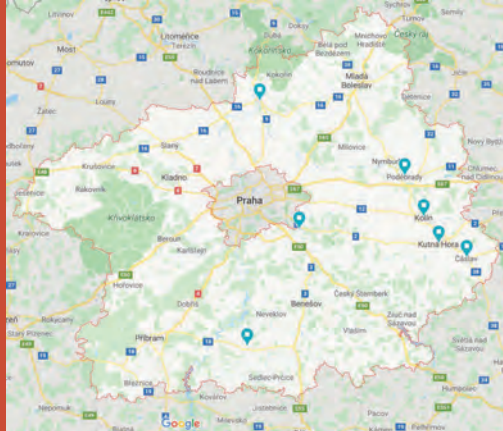
<https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/130040-sarlota-tochova/>

IDENTITU MAJÍ LIDÉ,
ALE TAKÉ MÍSTA,
KOMUNITY, SKUPINY,
SPOLEČNOSTI, ...

Autor: XrysD – Vlastní dílo, CC BY-SA 3.0

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4683580>

Středočeský kraj

PAMĚŤ RODINY LUMÍRA KŘÍŽE Z MĚLNÍKA

(za války politický okres Mělník)

Při příchodu na mělnický židovský hřbitov nelze mezi náhrobky přehlédnout ten, který nese jména rodiny Kantorovy a Kollínských. Tím, kdo je zde skutečně pochován, je Rudolf Kantor. Další jména, Růženy Kantorové, Olgy, Mileny a Jitky Kollínských, jsou zde uvedena symbolicky, neboť jejich nositelky byly zavražděny ve vyhlazovacím táboře Auschwitz-Birkenau – Milena ve čtrnácti letech, Jitka v deseti. Tím, kdo se staral o odkaz rodiny, byl vnuk paní Růženy Lumír K. Kříž. V dopise z 9. 1. 1943, tedy den před odjezdem z domova na shromaždiště Židů z Mělnicka do Mladé Boleslavi, mu babička napsala: „Chtěla jsem Tobě, můj drahý, zvlášť psát, ale pochopíš, že se nezmohu na vše, co jsem Ti chtěla povědět a vše do dalšího života přát. Zůstaň nadále tím hodným, upřímným a poctivým, važ si nade vše Tvých dobrých rodičů, hled' jim vše láskou oplatiti. Buď šťastný a ušetřen každého bolu.“ Bol si však Lumír Kříž v srdci nesl až do konce svého života a udělal jediné, co mohl, tedy uvést jména obětí šoa na rodinný hrob.

Náhrobek rodiny Kantorovy a Kollínských na mělnickém židovském hřbitově

Jsem ráda, že jsem mohla číst jména rodiny svého přítele Lumíra na veřejném čtení jmen na Mělníku v roce 2018, neboť se ztotožňuji se slovy Ruth Bondyové: „Jestliže se žádný atom ve vesmíru neztrácí, snad i ozvěna jména se v něm udří. Zapomenuto nebude.“

Renata Špačková, Gymnázium Jana Palacha, Mělník

Informace o transporthy vypravených z Mladé Boleslavi:

<https://www.holocaust.cz/vzdelavani/projekty/pripominka/transporthy-vypravene-z-mlade-boleslavi/>

TI, KDO UŽ JSOU JEN V NAŠICH VZPOMÍNKÁCH, BYLI BY NADŠENI...

(za války politický okres Kolín)

„Kolín je znám jako město, jehož vyvraždění Židé nejsou vzpomínáni jen jako oběti onoho pro mnohé již dávného vraždění. A jsme si jisti, že ti, kdo už tady z viny velkého zločinu nejsou spolu s námi, ale pouze v našich vzpomínkách, byli by nadšeni, kdyby se do Kolína, k jehož rozkvětu Židé významně přispěli, přijeli podívat a zavzpomínat s námi. Kolín, se všemi svými stavbami a všemi paradoxy dějin, za prohlídku stojí.“

Luboš Dobrovský (3. 2. 1932 Kolín – 30. 1. 2020 Praha)

Židovští obyvatelé tvořili nedílnou součást Kolína již od poloviny 13. století. Smutnou roli získal v období nacistické okupace českých a moravských zemí, kdy byl jako sídlo oberlandrátu (správního okresu) zvolen za jedno ze shromaždišť pro transporty do Terezína. Od 17. dubna 1942 probíhala v kolínské Západní škole registrace všech Židů z oberlandrátu s výjimkou nemluvňat a úředně nemocných. Sestaveny byly tři transporty (AAb – 5. 6. 1942, AAc – 9. 6. 1942 a AAd – 13. 6. 1942), do nichž se lidé s předstihem postupně shromažďovali ve škole v Ovčárecké ulici. Transporty byly vypravovány ze zálabské vlakové zastávky a odjelo jimi 2202 Židů z celého kolínského oberlandrátu (území zahrnující oblast od Českého Brodu až k Humpolci), z nichž se konce války nedožilo 2068 lidí. Po válce se do Kolína navrátilo jen 69 osob.

Celkový počet židovských obětí z Kolína a tehdejšího politického okresu (včetně těch, co sem přišli po zabrání pohraničí) dosáhl bezmála 500 osob. Jedná se nejen o oběti ze tří kolínských transportů z června roku 1942, ale i transportů vypravených z jiných měst, kam byli někteří místní Židé zařazeni. Sedm Židů spáchalo sebevraždu v obavě před nástupem do transportu. Jeden muž byl vzat jako rukojmí a zahynul, sedm zdejších Židů bylo vězněno z politických důvodů

a zemřeli v koncentračních táborech a jeden mladík padl jako letec v britské armádě.

Řada uprchlíků, kterým se podařilo uniknout z protektorátu, se hlásili do československé zahraniční armády. Jejich osudy byly různorodé. Někteří bojovali na Středním východě v 11. pěším praporu – Východním, jiní byli zařazeni do 1. československé divize ve Francii a mnohé nalézáme v řadách československé samostatné obrněné brigády, která byla nasazena do bojů při osvobození Francie. Důstojník československého armádního sboru v SSSR kapitán Arnošt Heller (1907–1944), jenž byl původně v Klapálově praporu a pak ve Velké Británii, padl v bojích na Dukle. U československé 311. bombardovací peruti létal palubní střelec a radiotelegrafista desátník Jiří Poláček (1913–2008) a stíhač nadporučík Tomáš Glaser (1923–1945), jenž zahynul jako poslední československý letec, byl příslušníkem RAF. K francouzské armádě na Středním východě se přihlásil poručík Pavel Steiner (nar. 1906).

Miroslava Jouzová, Městská knihovna Kolín

CO BUDE DÁL, NIKDO Z NICH NETUŠÍ

(za války politický okres Kutná Hora)

Je 2. června 1942 a židovští obyvatelé Kutné Hory opouštějí své domovy a odcházejí na kutnohorské nádraží. Nesou padesátikilová zavazadla, tak jak je povoleno, do nichž si sbalili oblečení a nějaké jídlo. Chystají se odjet na shromaždiště do Kolína, odkud je 5. června odveze transport do Terezína. Zatím byli zbaveni majetku, svých živností a praxí, ztratili domov. Byli zbaveni volnosti pohybu, lidských práv a jejich svoboda byla očesána na minimum. Již vědí, že jsou považováni za méněcenné a druhořadé. Pro výstrahu označení Davidovou hvězdou. Ještě mají své životy, i když většina ne na dlouho. Co bude dál, nikdo z nich netuší...

Prvním transportem z Kolína odjíždí více než dva tisíce lidí, přežije jich pouhých 144. Někteří v Terezíně nějakou dobu zůstanou, jiní jsou deportováni do koncentračních táborů, kde je jejich osud zpečetěn hned po příjezdu. Hrůza, hlad a bezpráví jsou všudypřítomné. Bolest ze ztráty blízkých i ta fyzická je jejich průvodkyní. I přitom se snaží, co nejdůstojněji žít – uměním, soudržností, nadějí. Z původní židovské obce, která čítala 213 členů a jejíž počet klesl na 138 při posledním sčítání, přežilo pouhých 15 osob. Toto město se tak stalo z hlediska ztrát židovského obyvatelstva jedním z nejvíce zasažených českých měst. Židovská obec v Kutné Hoře nebyla již nikdy obnovena.

Jitka Dušková, Městská knihovna Kutná Hora

V ČÁSLAVI MÁ HISTORIE A SOUČASNOST K SOBĚ BLÍZKO

(za války politický okres Čáslav)

Čáslav je desetitisícové město ve Středočeském kraji. Židovské obyvatelstvo psalo nejdelší kapitolu své zdejší historie zhruba od poloviny 19. století do období protektorátu.

Obdobím rozkvětu pak byl konec 19. století, kdy židovská obec mohla oslovit vídeňského architekta Wilhelma Stiassneho, výraznou osobnost architektury historismu, který pro ni postavil synagogu v maurském stylu. Je to vlastně „mladší sestra“ známější pražské Jubilejní synagogy. Synagoga v Čáslavi sloužila svému původnímu účelu do roku 1941, kdy byly synagogy k bohoslužbám uzavřeny. Dnes stojí proti částečně rekonstruované synagoze budova Gymnázia a Střední odborné školy pedagogické. Studenti ji tedy mají denně před očima, i když dovnitř se podívali asi málokterí. Je totiž po většinu roku veřejnosti nepřístupná. Jistě by bylo hezké, kdyby se k obrazu chrámu připojily i konkrétní příběhy jejich původních návštěvníků, kdyby se ke znalostem o holocaustu připojila i konkrétní jména z čáslavského regionu.

Jaroslava Šorčíková, Gymnázium a SOŠPg Čáslav

Synagoga v Čáslavi

DO PARKŮ V PODĚBRADECH „ŽIDŮM A PSŮM VSTUP ZAKÁZÁN!“

(za války politický okres Poděbrady, od 1942 Nymburk)

Čtení jmen obětí holocaustu v Poděbradech v roce 2019

Až do roku 1638 neexistuje žádná písemná zmínka o tom, že by kdy předtím nějaký žid v Poděbradech žil. První jménem známý žid na zdejším panství byl Mojžíš Lewit, který v letech 1636–1649 vybíral mýto na mostě přes Labe. Ještě za třicetileté války v roce 1644 se ucházel o pronájem cla u mostu Jakub Kostecký a spolu s ním další dva židé, zmiňovaný Mojžíš Löwit a Salomon Schurmacher. Záhy po příchodu okupantů v roce 1939 začal být zabírán židovský majetek. V červenci 1940 se v Poděbradech nacházelo 24 židovských domů, 84 bytů a jedna továrna. 8. července 1940 vešla v platnost vyhláška, týkající se posky-

tování lázeňské péče Židům. Zakazovala jim přístup do lázeňských domů, hotelů a restaurací. Zákaz se týkal i vstupu Židů do lázeňského parku. Nesměli navštěvovat říční plovárny a dostihové závodiště. Pro jistotu se hned u vchodů do parků objevily tabulky „Židům a psům vstup zakázán!“. 11. července 1941 upravila obec možnost koupání Židů v Labi – vyhradila pro ně asi 100 metrů dlouhý příkrý břeh Labe. V květnu 1942 byl s okamžitou platností zakázán Židům odběr minerální vody ze všech veřejných pramenů.

Na poslední cestu z Poděbrad v červnu 1942 se vydalo celkem 42 židovských obyvatel, kteří měli v Poděbradech trvalé bydliště už za první republiky. Ve dnech 1. až 13. června 1942 byli v jako jedni z prvních zařazeni do transportů vypravených z Kolína, kterými bylo celkem 2202 osob odvečeno do terezínského ghetta a odtud pak do likvidačních koncentračních táborů, většinou do vyhlazovacích táborů v Osvětimi a v Březince (něm. Birkenau). K soustředění a přesunu poděbradských do Kolína došlo 5. června 1942. Nezachovaly se žádné bližší zprávy o jejich osudech.

Radka Kakrdová, město Poděbrady

Židovští obyvatelé Kolína, Kutné Hory, Čáslavi a Poděbrad byli soustřeďováni a deportováni z Kolína.

Informace o transportech vypravených z Kolína na holocaust.cz

<https://www.holocaust.cz/vzdelavani/projekty/pripominka/transparty-vypravene-z-kolina/>

ŘÍČANY

(za války politický okres Říčany)

Za počátek židovského osídlení Říčan můžeme považovat polovinu 19. století, kdy začala být postupně rušena protižidovská opatření a Židé se směli stěhovat do měst. Nejvíce Židů, 63 osob, zde žilo okolo roku 1900. Poté se jejich počet pomalu snižoval, zřejmě jejich postupnou asimilací. V roce 1930 se v Říčanech k judaismu hlásilo 38 osob. Na základě norimberských zákonů je potom v roce 1940 evidováno 53 Židů v Říčanech a 37 Židů v Radošovicích a Strašíně. Dle dostupných údajů během holocaustu zahynulo 74 Židů z Říčan, Radošovic a Strašína. Asi 15 osob přežilo v emigraci, v úkrytu nebo v koncentračních táborech.⁵ Nejvíce Židů v Říčanech žilo v oblasti dnešního Masarykova náměstí a šlo především o drobné obchodníky. Dále jich mnoho sídlilo také v okolí ulic Černo-kostecká a Bezručova a našli bychom mezi nimi například právníky, lékaře nebo továrníky. Ženy říčanských Židů byly obvykle v domácnosti nebo vypomáhaly svým manželům v obchodě. V č.p. 6 na dnešním Masarykově náměstí stála malá židovská modlitebna, synagoga s vlastním rabínem se nacházela v Uhříněvsi.⁶ V posledních letech Říčany uctily památku svých židovských obyvatel například odhalením pamětní desky se jmény říčanských obětí holocaustu (2012)⁷ nebo položením kamenů zmizelých (2017 a 2018).⁸ Do projektu Kameny zmizelých se zapojily i místní školy.⁹

Tereza Portešová

⁵ KLÍPA, Ondřej ve spolupráci s Muzeem Říčany: Kameny zmizelých v Říčanech [online]. [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <http://www.ricany.cz/org/muzeum/get.php?id=6242>.

⁶ Tamtéž.

⁷ 17. 5. 2012 Pietní odhalení pamětní desky obětím holocaustu v Říčanech. Říčany [online]. [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: http://www.ricany.cz/fotograf/galerie/2012_05_17_pam_deska/index.html.

⁸ Další říčanské kameny zmizelých. Říčanský kurýr [online]. [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.kurir-ricany.cz/clanek/dalsi-ricanske-kameny-zmizelych>.

⁹ Tamtéž.

PRACOVAT KU PROSPĚCHU MĚSTA

(za války politický okres Sedlčany)

Město Sedlčany a obec Kosova Hora leží nedaleko sebe. Dělí je pouhé čtyři kilometry. Jak v Sedlčanech, tak i v Kosově Hoře žila před druhou světovou válkou významná židovská komunita, která byla nedílnou součástí všech obyvatel obou jmenovaných obcí. Židovské rodiny zde žily od nepaměti, měly zde své přátele, pracovaly ke svému prospěchu, ale i prospěchu města a obce, byly také její kulturní částí.

Sláva Bloch

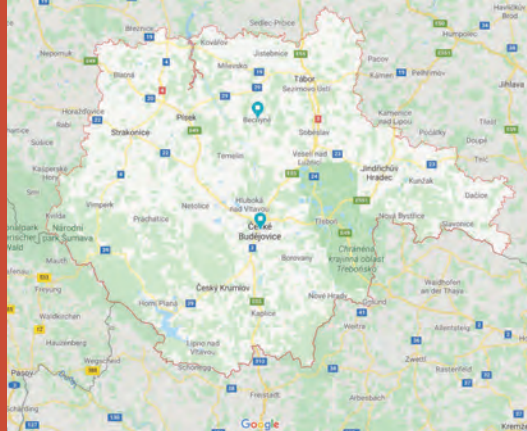
Židovští obyvatelé Říčan a Sedlčan byli soustřeďováni a deportováni z Prahy. Informace o procesu deportací a shromaždišti v Praze v brožůře Jom ha-šoa 2012 – 70. výročí transportů:

http://www.terezinstudies.cz/export/sites/terezinstudies/sys/galerie-download/jom_ha_soa_2012_brozura.pdf

Františka Klepetářová a Bobo Metzger před obchodem v Nádrazní ulici v Sedlčanech

Jihočeský kraj

JSME POVINOVÁNI VZPOMÍNKOU

(za války politický okres České Budějovice)

V Českých Budějovicích jsou první zmínky o židovských rodinách usazených ve městě z roku 1341, skutečný nárůst židovské komunity nastal až po roce 1848. Židé v Českých Budějovicích brzy tvořili významnou a respektovanou skupinu obyvatel města, v blízkosti dnešního zimního stadionu stála překrásná synagoga v novogotickém slohu, dílo vídeňského architekta Maxe Fleischera, která byla dokončena v roce 1888.

Druhá světová válka však vše změnila. Některým českobudějovickým Židům se podařilo před nacisty včas uprchnout, téměř 1000 Židů však bylo deportováno do koncentračních táborů, z nichž se navrátilo pouze 28 osob.

Existenci židovské komunity donedávna v Českých Budějovicích připomínal jen působivý památník připomínající sedmiramenný židovský svícen – menoru – na místě, na němž dříve stávala výše zmíněná synagoga, a židovský hřbitov v průmyslové části ulice Pekárenská, který ale není běžně přístupný veřejnosti.

České Budějovice

Aby se osudy a životní příběhy našich židovských sousedů postupem času nestaly pouhými statistickými údaji v odborných člancích, vnímáme, že je třeba je stále připomínat.

Kdo však připomene ty, kteří „štěstí neměli“? I těmto lidem bychom měli být povinováni vzpomínkou, která by měla být současně mementem.

V Českých Budějovicích bylo v roce 2019 Pamětí národa, fungující při obecně prospěšné společnosti Post Bellum, osazeno jedenáct tzv. kamenů zmizelých před domy, v nichž ti, co se z nacistických transportů už nevrátili, žili. Jenže těch, kteří se nevrátili, bylo mnohem víc, a i tito lidé si zaslouží vzpomínku a připomenutí svého života, svého osudu, svého jména. Zaslouží si nebýt zapomenuti.

Ludmila Magdalena Maršíková

Informace o transportech vypravených z Českých Budějovic na [holocaust.cz](https://www.holocaust.cz)

<https://www.holocaust.cz/vzdelavani/projekty/pripominka/transparty-vypravene-z-ceskych-budejovic/>

Stolpersteiny
v Českých
Budějovicích

V BECHYNI LETOS POPRVÉ

(za války politický okres Tábor)

Letošním rokem se chceme v Bechyni poprvé přihlásit k veřejné akci čtení jmen obětí holocaustu. Tato pietní akce bude probíhat v parčíku situovaném v blízkosti židovského hřbitova z roku 1650. Čtením jmen těch, kteří zde nemohli být nikdy pohřbeni, chceme připomenout jejich existenci, vrátit jim jejich identitu a vystavět tak pomyslné náhrobky do míst, kde by nebýt války pravděpodobně spočinuli.

Impulzů vedoucích k tomuto počínu bylo několik. Jedním z nich je dosavadní práce muzea a s ní spojená snaha připomínat důležité mezníky historie našeho města, potažmo z nejrozličnějších důvodů opomíjená témata. Tímto krokem chceme dát místním obyvatelům možnost k zamyšlení nad tématem sounáležitosti židovských obyvatel s historií města Bechyně a regionu, chceme poskytnout možnost spoluúčasti na veřejné akci a následné pietě. Dalším impulzem se stal dlouholetý výzkum této oblasti ze strany bývalé pedagožky paní Jiřiny Trčkové, který byl završen vydáním knihy *Osudy ztracených obzorů, historie židovských obyvatel Bechyně v roce 2016*.

Historie židovské komunity v Bechyni sahá do 16. století a v prvním období druhé světové války židovské rodiny vlastnily v Bechyni 21 domů v centrální části města (dnes ul. Široká, Libušina, náměstí). Dne 12. 11. 1942 došlo k nucenému shromáždění (43 osob) v průjezdu domu Františka Lampla na náměstí, k následnému transportu vlakem do Tábora a později dále do Terezína. Většina zmíněných zahynula v Osvětimi. Po válce se vrátil do Bechyně jediný z nich, Jindřich Spitz. Historie židovského osídlení v regionu je dnes připomenuta menší expozicí v budově bývalé synagogy (dnes Muzeum turistiky).

V době vzniku tohoto textu došlo k předání nečekaného daru do sbírek Městského muzea. Manželé Eva a Lubomír Vontorovi, majitelé domu čp. 604 v Bechyni, ve kterém dlouhodobě provozovali podnikatelskou činnost, věnovali muzeu tři

Růžena a Oto Parýskovi

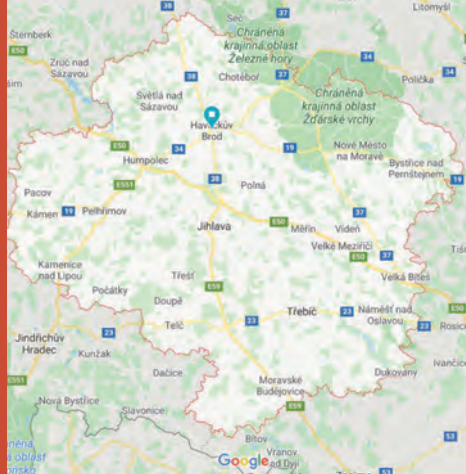
fotografie nalezené na půdě tohoto objektu, původně zabalené v černé roli, uschované za trámem. Jedná se o portréty Růženy (*1902) a Ota (*1898) Parýskových, kteří v předválečné době v dotyčném objektu provozovali menší továrnu na mucholapky. Společně se svou dcerou Blankou (*1932) zahynuli v Osvětimi dne 20. 1. 1943.

Jana Janáčková, kurátorka sbírky Městského muzea v Bechyni

Informace o transportech vypravených z Tábora na holocaust.cz

<https://www.holocaust.cz/vzdelavani/projekty/pripominka/transparty-vypravene-z-tabora/>

Kraj Vysočina

OBĚTI HOLOCAUSTU JSOU SOUČÁSTÍ NAŠEHO MĚSTA

(za války politický okres Německý Brod)

V Havlíčkově Brodě se mohli židé usazovat až po roce 1848 (pomineme-li ne příliš dlouho trvající středověké osídlení), i tak však velmi zásadně ovlivnili běh dějin tohoto města. V historii holocaustu v Havlíčkově Brodě vyčnívá několik pozoruhodných osudů.

Jednou z nejvýznamnějších brodských rodin byla rodina Mahlerů, jejichž předkové měli stejné kořeny jako slavný skladatel Gustav Mahler. Drtivá většina členů rodu byla transportována v červnu 1942. Byl mezi nimi i Willy Mahler, který si psal v Terezíně deník. Jeho osobitá, rozmanitá a leckdy bolestná výpověď se stala inspirací pro divadelní hru Arnošta Goldflama a pro grafiky a koláže Jiřího Sozanského. Transporty perného léta 1942 neminy ani další brodskou rodinu Stiassných. Josef Stiassný a jeho sestra Gertruda Sekaninová se zapojili v terezínském ghettu do výchovy dětí v dětských domovech. Pomáhali jim přežít strasti neutěšeného prostředí a zasít do jejich duší naději v podobě vzdělávání ke kultuře a vědění a k tvůrčí činnosti, která

Havlíčkův Brod

Rodina Stiassných v roce 1927

našla svůj odraz v časopisech Vedem a Bonaco. Gertruda Sekaninová jako jediná z rodiny válku přežila. Josef Stiassný při příjezdu do Osvětimi nesl pomyšlení na zmařený životy těch, kterým se snažil věnovat v Terezíně své úsilí a spáchal sebevraždu. (Je zachycena v knize Norberta Frýda Lahvová pošta). Jak tragický předěl to byl oproti demokratickému prostředí první republiky, kdy žili židé jako rovnoprávní občané! Důkazem v Havlíčkově Brodě byl JUDr. Robert Neuern, který byl ve dvacátých letech 20. století starostou města. Po vypuknutí války spáchal raději sebevraždu, aby zachránil před perzekucí svoji rodinu.

Kvůli holocaustu byla vyvražďena většina židovských obyvatel města. Po válce už nikdo nenavštěvoval modlitebnu, obchody a továrny přešly do jiných rukou. Zůstal jen hřbitov. A také snaha připomínat památku obětí.

Veřejné čtení jmen je jedním z prostředků, jak říci, že nezapomínáme na své bývalé spoluobčany, kteří jsou stále součástí našeho města.

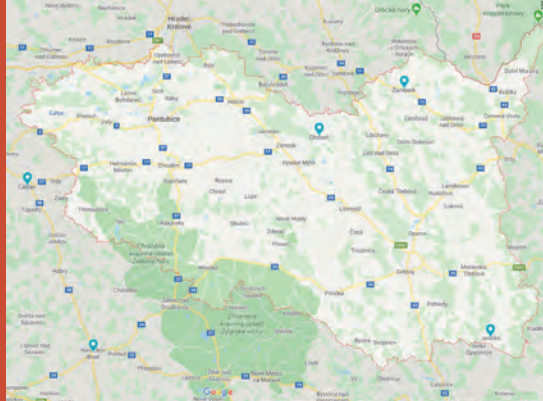
Alena Jindrová, Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod

Židovští obyvatelé Německého – Havlíčkova Brodu byli shromažďováni v sídle Oberlandrátu Kolín.

Informace o transportech vypravených z Kolína na [holocaust.cz](https://www.holocaust.cz)

<https://www.holocaust.cz/vzdelavani/projekty/pripominka/transporty-vypravene-z-kolina/>

Pardubický kraj

MUDR. FRISCHMANN – LÉKAŘ LIDUMIL Z CHOCNĚ

(za války politický okres Pardubice)

Jsme menší město na řece Tiché Orlici. Není nám lhostejná naše minulost. Na podzim 2019 bylo v choceňských ulicích osazeno prvních šest kamenů zmizelých, které se týkaly studentů popravených za protiválečnou činnost.

První zmínka o židech v Chocni je z roku 1719. Potom se přistěhovalo několik rodin, byli to obchodníci, živnostníci, lékaři. Rodina Roubíčková a Hönigova měla velkou textilní továrnu. Pámovi a Leděčovi provozovali galanterii a obchod s oblečením.

MUDr. Frischmann byl lékař lidumil. Léčil zdarma ty, kteří neměli peníze. V době protektorátu měl zákaz lékařské praxe a pracoval v lomu. Přesto po večerech jezdil za pacienty. Byl zatčen gestapem na podzim 1941 a umčen v Osvětimi v lednu 1942. Jeho manželka a synové, čtyřletý Jan a šestiletý Petr, odjeli transportem do Terezína 5. 12. 1942 a do Osvětimi 26. 1. 1943. Tam byli zavražděni.

Celkem bylo zavražděno 24 choceňských Židů, 13 jich druhou světovou válku přežilo.

Lenka Svobodová, Městská knihovna v Chocni

Židovští obyvatelé Chocně byli shromažďováni v Pardubicích v budově Obchodní akademie ve Štefánikově ulici.

Informace o transportech vypravených z Pardubic na holocaust.cz

<https://www.holocaust.cz/vzdelavani/projekty/pripominka/transporty-vypravene-z-kolina/>

Choceňské náměstí

JOM HA-ŠOA V JEVÍČKU POPRVÉ V ROCE ŽIDOVSKÉ PAMĚTI

(za války politický okres Moravská Třebová)

Existence židovské náboženské obce je v Jevíčku datována od druhé poloviny 16. století. V polovině 18. století dochází k vymezení židovského města na území dnešní ulice Soudní a Růžové. V té době žilo v Jevíčku jedenáct trvale usdlých židovských rodin. Během dalšího století počet židů značně vzrostl až na 1303 osob (více než třetina obyvatel) v roce 1857, kdy je počet židovského obyvatelstva v Jevíčku nejvyšší. V roce 1869 však sedmnáct židovských domů vyhořelo, což bylo jednou z příčin výrazného poklesu židovské populace. Židovské rodiny poté odcházely do větších měst – Brna, Prahy a Vídně. Předválečné sčítání lidu v roce 1930 udává již pouze 86 osob (3 %). Zadruhé světové války bylo 14. března 1942 do koncentračního tábora Terezín deportováno z Jevíčka 111 Židů, z nichž se vrátili pouze tři – Hynek Jelínek, Miriam Stampfová a Antonie Bleierová. Posledním rabínem v Jevíčku byl Matthias Tauber (zem. 19. 10. 1942 Treblinka). Po druhé světové válce již nebyla židovská náboženská obec obnovena.

Tyto skutečnosti nás vedly k vyhlášení letošního roku „Rokem židovské paměti v Jevíčku“. V rámci vzpomínkového roku bude v ulici Soudní v sousedství bývalé synagogy umístěn památník obětem holocaustu a na průčelí synagogy budou obnoveny Desky desatera, které byly v minulosti z této kulturní památky sejmuty.

Miroslav Šafář, místostarosta města Jevíčko

Na 107 židovských obyvatel Jevíčka bylo deportováno v několika transpotech během let 1942–1944 z Brna. Informace o transpotech vypravených z Brna na holocaust.cz

<https://www.holocaust.cz/vzdelavani/projekty/pripominka/transporty-vypravene-z-brna/>

Matthias Tauber, poslední rabín
v Jevíčku

DVA PŘÍBĚHY ZE ŽAMBERKA

(za války politický okres Rychnov nad Kněžnou)

Žamberk je nevelké město v podhůří Orlických hor. Až do dnešních dní se zde dochovaly památky na židovskou komunitu. Nejvýraznější z těchto památek je nezaměnitelný židovský hřbitov. Je zde i budova bývalé synagogy. Ta však byly přestavěna a nyní slouží jako kostel Církve československé husitské.

Doklady o pobytu Židů v Žamberku jsou doloženy od 17. století. Židovská komunita tu žila nepřetržitě až do roku 1940. V době největšího rozkvětu zde bylo evidováno 24 židovských rodin. Židé se však neusazovali pouze ve městě, ale i v řadě okolních vesnic a městeček. Žamberk se svou synagogou pak sloužil jako kulturní a duchovní zázemí pro své okolí. O velikosti a významu žamberecké židovské komunity svědčí, kromě synagogy a hřbitova i to, že tu také jistou dobu byl rabinát. Ten se pravidelně střídal s nedalekým Ústím nad Orlicí.

Stejně jako ve většině českých měst, i v Žamberku zanikla židovská komunita v průběhu druhé světové války. A stejně jako všude, i zde se během války lidé chovali různě. Dosvědčují to dva příběhy související s místní židovskou komunitou.

Prvním z nich je příběh dvou dcer továrníka Nettla. Nettl ve městě vlastnil textilní továrnu a před válkou se výrazně podílel na životě místní židovské komunity. Na vlastní náklady nechal rozšířit židovský hřbitov a postavil u něho novou obřadní síň. Během války byla celá jeho rodina deportována do koncentračního tábora. Válku přežily pouze jeho dvě dcery. Po návratu do Žamberku je však město nepřijalo a obě opustily nejen město, ale i Československo. Zbytek svého života prožily v Austrálii.

Druhý příběh vypráví o Janu Hostovském. Židovi, který se po celou válku ukrýval v Žamberku a jeho okolí. A to převážně u rodiny Kytlicových, v nedaleké vsi Kněžství, která je dnes součástí Žamberku. Janovi se podařilo ve svém úkrytu přežít celou válku. Jaroslav Kytlica se svojí rodinou obdržel po válce vyznamenání a medaili za záchranu lidského života.

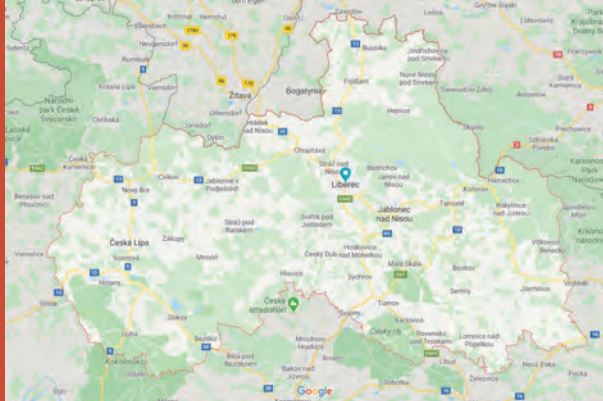
Vzhledem k tomu, že se po válce židovská komunita neobnovila, začaly památky po ní chátrat. Hřbitov, který byl za války poničen německou mládeží, začal ještě více pustnou a zarůstat. Synagoga připadla místnímu Státnímu statku, který ji začal využívat jako skladiště. Šťastím synagogy bylo, že je umístěna v zastrčené uličce v centru města. Vzhledem ke komplikovanému přístupu pro zemědělskou techniku se tak pro JZD se stala těžko využitelnou.

Budova bývalé synagogy proto byla předána do užívání místnímu sboru Církve československé husitské. Sbor CČSH do té doby neměl vhodné modlitební prostory. Možnost využívat bývalou synagogu tak s radostí uvítal. I přesto, že byly na budově provedeny stavební úpravy a objekt má nyní podobu kostela, nikoliv synagogy, členové sboru CČSH na původ svého kostela nezapomněli a stále si ho připomínají. Že se jedná o bývalou synagogu tak připomíná malá výstavka fotografií a drobných nálezů, kterou může návštěvník shlédnout při vstupu do kostela. Členové místního sboru CČSH se také rozhodli pro připomenutí a uctění památky žambereckých Židů tím, že se pořadatelsky zapojí do akce Veřejného čtení jmen obětí holocaustu – Jom ha-šoa.

Petr Hurych, CČSH Žamberk

Informace o transportech vypravených z Hradce Králové na holocaust.cz

<https://www.holocaust.cz/vzdelavani/projekty/pripominka/transparty-vypravene-z-hradce-kralove/>

Liberecký kraj

ABY SE NEZAPOMNĚLO NA TY, KTERÝM SEBRALI VŠECHNO, NAKONEC I ŽIVOT

(za války součástí odtrženého pohraničí)

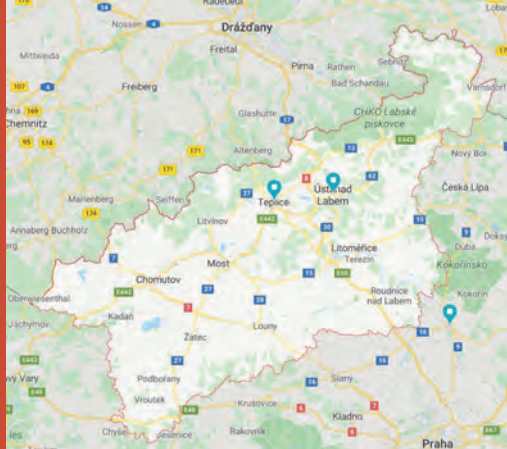
Připojujeme se proto, abychom vrátili jména těm, kterým vše sebrali od majetku, jména atd. až po životy samotné. Aby se nezapomnělo. V Liberci sahá židovské osídlení až do 15. století. I přes různá restriktivní opatření počet židovských obyvatel narůstal, v roce 1889 byla v centru Liberce postavena velká synagoga, vypálená nacisty v listopadu 1938. Před druhou světovou válkou bylo v Liberci registrováno cca 1400 osob židovského původu, z nichž většina zahynula v ghettech a vyhlazovacích táborech, po válce se z původního počtu vrátilo pouze 37 osob. Dnešní Židovská obec Liberec (ŽOL) zajišťuje pro své členy zejména náboženský život reformního směru, kulturní činnost a jejich sociální potřeby.

Lea Květ, Židovská obec Liberec

Interiér nové synagogy v Liberci

Ústecký kraj

BROUČCI V TEREZÍNĚ A V TEPLICÍCH

(Teplice byly za války součástí odtrženého pohraničí)

Teplice byly městem s výraznou židovskou komunitou. První písemná zmínka je už z roku 1414. Největšího rozmachu však židovské osídlení Teplicka dosáhlo ve druhé polovině 19. století v souvislosti s rozvojem industrializace regionu a s tím souvisejícího přílivu nových pracovních sil i podnikatelských elit, mezi nimiž byly i celé židovské rodiny.

Členové teplické židovské komunity se řadili spíše k vyšší střední, případně vyšší vrstvě, někteří patřili k nejbohatším obyvatelům města a aktivně se podíleli na politickém a společenském městském životě, byli členy městského a okresního zastupitelstva a působili v různých spolcích. Mezi členy teplické židovské náboženské obce konce 19. století nalezneme obchodníky, advokáty, zlatníky, lékaře, továrníky, bankéře, ale i umělce či spisovatele.

Jana Urbanová se narodila do rodiny židovského lékaře, který měl vlastní praxi v Oseku u Duchcova. Ten však musel Sudety na podzim roku 1938 opustit a s rodinou, která se měla zanedlouho rozrůst o dalšího člena, uprchl do Mnišku pod Brdy. O tři

Teplice

Jana Urbanová-Klačerová
v roce 1945

roky později byla rodina nuceně přestěhována do Prahy. Díky tomu, že její matka byla árijská, dostala Jana s otcem a pětiletým bratrem předvolání do transportu až začátkem roku 1945.

Sedmiletá Jana s otcem nastoupili do sběrného lágru v Hagiboru 11. února. Po několika dnech byli převezeni nočním vlakem do Terezína, kde byla Jana umístěna do dětského domova, tzv. heimu. Jako všichni ostatní zde zažila hlad,

zimou, nemoci i neobyčejnou krutost a z bezprostřední blízkosti také smrt mnoha lidí. Naštěstí se oba s otcem v Terezíně dočkali konce války. Jana byla po osvobození tábora převezena do dětské ozdravovny ve Štítně. Otec zůstal ještě několik měsíců jako dobrovolník v Terezíně, kde pomáhal s rozsáhlou epidemií skvrnitého tyfu.

Janin mladší bratr také dostal na počátku roku 1945 povolání do transportu, ovšem její matka odmítla pětiletého syna nacistům vydat a až do konce války se s ním ukrývala na různých místech. Celá rodina se opět setkala až na podzim roku 1945 a společně se vrátili zpět do Oseka.

Svého otce zahlédla Jana během internace v terezínském táboře pouze jednou, a to během zkoušek divadelních představení. Potěmkinova vesnice, která se v Terezíně začala chystat před návštěvou komise Červeného kříže, přinesla Janě překvapivě zážitek, který ji ovlivnil na celý život – roli v divadelním představení Broučci. Malá Jana dostala v tomto dětském představení, které mělo být důkazem kulturního života v Terezíně, roli Berušky. Divadelní prostředí viděla Jana v Terezíně poprvé v životě a okouzlo ji natolik, že se mu nakonec věnovala celý svůj život. Spolu s otcem v roce 1946 připravili první představení Broučků mimo Terezín, a to právě v Oseku. Výtěžek z tohoto představení byl určen na vybavení české školy v Oseku. Dnes vede Jana Urbanová spolek amatérských divadelníků v Krupce u Teplic.

Robert Appel, spolek Ulpan Teplice

PLUTONIOVÁ DÁMA Z ÚSTÍ NAD LABEM

(Ústí bylo za války součástí odtrženého pohraničí)

Pro Ústí je připomínání historie obzvlášť důležité, protože lidé, kteří zde bydleli, často nežili jen své životy, ale svou přítomností spoluutvářeli tvář města, byli součástí toho, čemu se dnes říká občanská společnost. Ústí nad Labem bylo domovem německého, ale také českého a židovského obyvatelstva. Přesto, že se jednalo o ne zcela sourodé a často konfliktní společenství, bylo v „jejich“ době prosperujícím městem. Vzkvétala zde kultura, fungoval spolkový život

Lilli Hornig-Schweng.
Foto Atelier Adalbert Iser,
Aussig, 1927 foto Adalbert Iser,
Muzeum města Ústí nad Labem

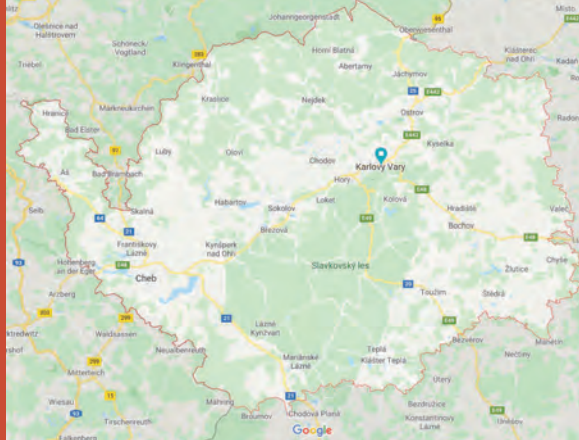
a další součástí veřejného dění, které muselo Ústí v „naší“ době znovu hledat, a stále je hledá. Ohlížet se do minulosti neznamená jen odkrývat osudy, ale poznávat potenciál, který toto město má a to i skrze jednotlivé příběhy.

Jeden z příběhů žila i ústecká rodačka Lilli Hornig (22. 3. 1921 v Ústí nad Labem – 17. 11. 2017 v Providence v USA). Pocházela z kosmopolitní židovské rodiny. Z Ústí rodina odešla v roce 1929 do Berlína v důsledku vládní politiky s cílem zbavit se cizinců, aby se uvolnila pracovní místa pro Čechy. Z Berlína je pak v roce 1933 po nástupu Hitlera k moci vyhnal strach o život. Lilli tedy v jedenácti letech začíná nový život v jiném světě. Úspěšně vystudovala chemii, a zatímco její příbuzní v Evropě umírali v ghettech, ona v časovém presu, izolovaná v poušti Nového Mexika řešila dílčí vědecké úkoly na konstrukci plutoniové bomby. Nepůsobila sice přímo v nejužším autorském týmu, ale zainteresovaná v něm byla v osobě svého manžela, předního amerického chemika Donalda Horniga. Don byl dokonce úplně posledním člověkem, který kontroloval před výbuchem první atomovou zbraň světa. Na rozdíl od svého manžela se ale Lilli Hornig po jaderném testu připojila k petici žádající prezidenta USA ušetřit před novou bombou lidské cíle. Ani po válce nezůstávala v manželově stínu, platila za přední americkou bojovnici za rovnoprávnost žen v akademickém světě. Mnohé podněty k tomu si odnesla právě ze své role ženy – vědkyně ve válečném projektu.

Plutoniové dámě, Lilli Hornig, byla v minulých měsících v Ústí odhalena pamětní deska na rodném domě, který stojí nedaleko památníku obětem holocaustu a též nedaleko místa, kde každoročně čteme jména obětí holocaustu při Jom ha-šoa.

Jindřiška Waňková, Martin Krsek, Eva a Jan Grisovi

Karlovarský kraj

VŽDY, KDYŽ UŽ BYLO DOBŘE, PŘIŠLA DALŠÍ RÁNA – PŘÍBĚH DORY PEŠKOVÉ Z KARLOVÝCH VARŮ

(za války součástí odtrženého pohraničí)

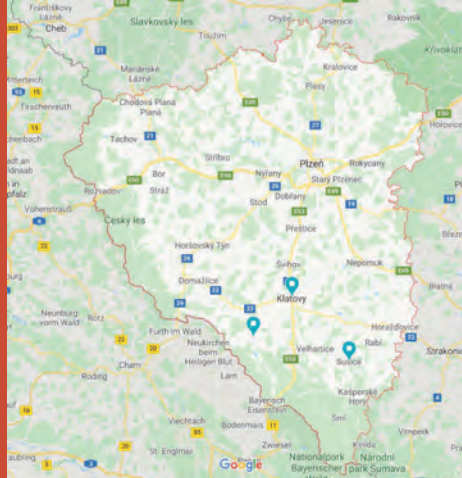
Dora Pešková roz. Steinová se narodila v roce 1921 do židovské rodiny v Karlových Varech. Na podzim 1938 po Hitlerově projevu se pro rodinu stala židovská identita v oblasti Sudet nebezpečná a z Karlových Varů raději celá rodina za dramatických okolností utíká do Prahy. Zde se rodině s velkým štěstím daří odvrátit transport na východ do Lodže. Ale ghettu Terezín se v roce 1942 už Steinovi vyhnout nedokázali. V ghettu Dora pracovala jako ošetřovatelka. V roce 1943 následoval transport do Osvětimi – Birkenau, tam viděla Dora své rodiče naposledy. V létě 1944 se Dora dostala do Hamburku, kde pracovala na odklizení troskek pro spojeneckých náletech. Osvobození se na poslední chvíli dočkala v KT Bergen - Belsen. Po rekonvalescenci se v létě 1945 vrátila do Prahy. V metropoli

Karlovy Vary

chtěla začít nový život a studovat medicínu. Plány jí však krutě zmařil úředník národního výboru, který jí nevydal osvědčení o národní spolehlivosti. Argumentoval, že v Karlových Varech byli přeci jen Němci. Byla to další rána k nalezení vlastní identity. Nakonec Dora pracovala v pomocných profesích. V roce 1947 se vdala za Kurta Picka, kterému byla po válce vrácena fabrika na výrobu perníku v Pardubicích. Tak se Dora stala na půl roku paní továrníkovou. Po únoru 1948 totiž manželům Pickovým fabriku znárodnili komunisté. Manželé museli začít zase znovu tentokrát v Karlových Varech a raději se změněným příjmením na Peškovi. V lázeňském městě Dora pracovala v kuchyni, v elektrárně a v dalších provozech. Nakonec se s manželem a synem usadila v Kadani. Po listopadu 1989 získala rodina továrnu na perník zpět a provoz v ní chtěl obnovit syn Milan. Vše vypadalo slibně. Továrna měla spustit stroje, začít péct perník a celá rodina už i s vnoučaty chtěla přesídlit do nového domu v Pardubicích. Náhle však umírá syn Milan a sen o pěkné budoucnosti se paní Peškové nadobro zhroutil. Paní Pešková dnes žije v Praze a ráda se vrací do Karlových Varů. Patří tak k hrstce navrátilců z předválečné dvoutisícové karlovarské židovské komunity.

Lukáš Květoň, Židovská obec Karlovy Vary

Plzeňský kraj

JAK SE ŽIDÉ VRACÍ DO SUŠICE – SYMBOLICKY

(za války politický okres Sušice)

Židovské obyvatelstvo tvoří neoddělitelnou součást historie Sušice, přinejmenším od doby třicetileté války. V průběhu 18. století hospodářsko-kulturní význam místní židovské komunity pro město stabilně rostl. Příspěním obchodníků Bernharda Fürtha a Abrahama Schwarzkopfa a jimi podníceným rozvojem sirařské a kožedělné výroby se ospalé řemeslnicko-agrární venkovské město rychle proměňovalo v industriální centrum Pošumaví. Židovská komunita pečovala také o intelektuální rozkvět města – svým nezištným mecenátem a sociální politikou dalece překonávala hranice sušického regionu. Mnoho obyvatel tak získalo práci a příležitost rozvíjet své schopnosti a dovednosti.

Vzrůst (zejména německého) nacionalismu a antisemitismu přinesl s rokem 1939 perzekuci a vyvraždění desítek sušických občanů a občanek. Do někdejších židovských domů se nastěhovali noví obyvatelé, kteří mnohdy o svých předchůdcích vůbec nic nevěděli. Nezpochybnitelný význam sušických židovských obyvatel po druhé světové válce navíc nebyl důstojně připomínán a naopak

Sušice

Pamětní deska na novém židovském hřbitově z roku 2000
(Foto: M. Chmelenský)

se přetvářel do obrazu dávno překonané minulosti, kterou připomínaly jen dva židovské hřbitovy. Ze synagogy se stalo tovární skladiště. O domy v areálu ghetta z 18. století nebylo pečováno, až obojí pod tlakem socialistické výstavby zmizelo. Zůstaly jen fotografie a selektivní historická paměť. O jednu z prvních připomínek sušických židovských obyvatel, zahynuvších v období šoa se zasloužil sušický rodák Daniel Kedar Kraus, jehož nákladem byla do vchodové lunety starého židovského hřbitova instalována jednoduchá pamětní deska, připomínající nejen židovské oběti holocaustu, ale také obecné dějiny zdejší židovské komunity.

O sedm let později byla nákladem kongregace Ša'arej Am ze Santa Moniky ve spodní části nového židovského hřbitova umístěna další pamětní deska, věnovaná výhradně zdejším židovským obětem šoa. Český text připravila sušická rodačka židovského původu Hana Grunová, roz. Barthová, žijící donedávna v USA.

Až do roku 2013 ležela starost o připomínku obětí šoa ze Sušice téměř výhradně na bedrech jejich blízkých či rodinných příslušníků. V témže roce hostila Sušice putovní výstavu Západočeského muzea v Plzni „Židovské komunity na Sušicku“ a současně s tím vznikla na půdě občanského sdružení Kulturní Rašelina myšlenka zapojit město Sušici do vzpomínkového pietního aktu Veřejného čtení jmen obětí holocaustu – Jom ha-šoa. Zejména zásluhou Sarah Sofie Huikari a Evy Huikari se v Sušici téhož roku uskutečnil první ročník této akce. V dalších letech se čtení jmen obětí šoa přesunulo ze starého židovského hřbitova přímo na Sušické náměstí. Ve spolupráci se Sušickým kulturním centrem a městem Sušice byl program každoročně obohacen také o doprovodný program pro žáky místních základních a středních škol. V podvečerních hodinách také pro širokou veřejnost. Mezi nejvýznamnější hosty předcházejících ročníků patřili zejména Jaroslav Achab Haidler, Lukáš Houdek, Petr Vacek, John Bok či Rút Sidonová. Z pamětníků nelze opomenout Helgu Hoškovou-Weissovou a Pavla Stránského. O současnou podobu pietního vzpomínkového aktu a následných programů se zasloužil rovněž Pěvecký sbor Svatobor Sušice.

V bezprostřední souvislosti s Jom ha-šoa se v Sušici zrodila rovněž iniciativa na položení tzv. „Stolpersteine“ všem obětem šoa z tohoto města. Především díky vedení města Sušice bylo mezi lety 2016–2019 položeno panem Gunterem Demnigem celkem 26 kamenů v užším centru. Díky upřímné práci všech, kteří se každoročně na organizování Jom ha-šoa a pokládání tzv. stolpersteine v městě Sušici podílejí, dostávají často anonymní jména z archivních pramenů konkrétní podobu a vlastní životní příběh.

PhDr. Jan Lhoták, Mgr. Michal Chmelenský

266 JMEN Z KLATOV

(za války politický okres Klatovy)

Veřejné čtení jmen obětí holocaustu – Jom ha-šoa se v Klatovech poprvé uskutečnilo v roce 2017. Tato připomínková akce se od té doby koná vždy na stejném místě a to u pomníku obětem holocaustu, který byl slavnostně odhalen 3. 12. 2012 u příležitosti sedmdesátého výročí odjezdu dvou transportů Židů z tehdejšího Oberlandratu Klatovy do Terezína. Na pomníku je 266 jmen klatovských obětí šoa a jsou to právě jejich jména, která čtou desítky účastníků zejména z řad středoškolské mládeže. Čteme jména lidí, kteří nemají vlastní hrob se jménem a proto jim byl věnován pomník, kde jsou jejich jména napsána, aby

Čtení jmen obětí holocaustu v Klatovech v roce 2019

na ně nebylo zapomenuto. Pomník není na hřbitově, ale na místě blízko centra města a také blízko klatovské synagogy. Čtení se účastní i potomci nebo jiní příbuzní některých obětí.

Historie židovské komunity v Klatovech se píše až od druhé poloviny 19. století, kdy ve města žilo několik rodin. V roce 1942 bylo u Židovské náboženské obce Klatovy evidováno 276 osob, po skončení války se do Klatov vrátilo jen okolo deseti přeživších. Židovská náboženská obec zde byla sice obnovena, posléze ovšem z důvodu malého počtu členů přeměněna na synagogální sbor, který byl součástí ŽNO Plzeň. V šedesátých letech byl synagogální sbor zrušen a ze synagogy se stal na třicet let státní okresní archiv.

František Škůrek, Synagoga Klatovy

PŘIPOMÍNKA HISTORICKÝCH SOUVISLOSTÍ V DOBĚ NÁRŮSTU ANTISEMITISMU A UBÝVAJÍCÍCH SVĚDKŮ HOLOCAUSTU

V roce 2020 jsme se rozhodli podruhé připojit k akci Veřejného čtení jmen obětí holocaustu – Jom ha-šoa, abychom připomněli tragický osud židovských občanů Nýrska, Dešenic a okolních obcí v období druhé světové války.

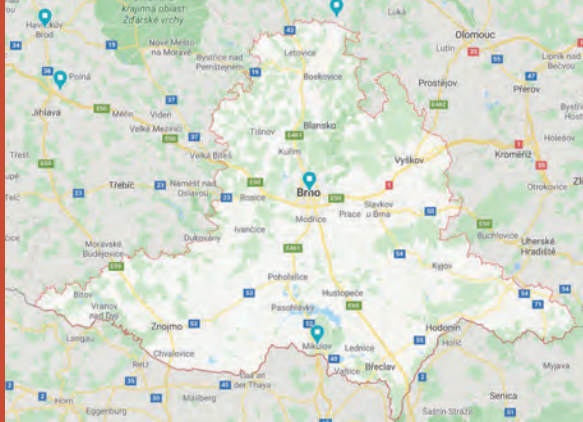
Holocaust nevratně poznamenal život v našem městečku a úplně vymazal významnou část jeho obyvatel. Obyvatel velmi významných, kteří se zasloužili nejen o průmyslový a obchodní rozvoj této části Šumavy. Továrny a podniky postavené židovskými podnikateli fungují dodnes, velká část z bezmála padesáti domů jimi opuštěných stojí dodnes a rádi bychom, aby se nezapomnělo na osudy jejich někdejších obyvatel.

Zvláště dnes kdy v Evropě přibývá antisemitských útoků a naopak ubývá žijících přeživších holocaustu považujeme za důležité připomenout především mladé generaci historické souvislosti temného období z let 1938–1945.

Petr Olivík

Hedvika Jetterová (*1892, Nýrsko),
zahynula v Osvětimi

Jihomoravský kraj

POROZUMĚT PAMĚTI MĚSTA A PŘÍBĚHŮM JEHO OBYVATEL – BRNO

(za války zemské hlavní město Brno)

Turistické informace o brněnské minulosti lákají výletníky na dvě přezdívky, které vznikly na základě důležitých rysů našeho města. Jedna zněla „moravský Manchester“ a souvisela s obrovským rozmachem textilního průmyslu v druhé polovině 19. století a druhá patří do modernější éry. Objevila se díky činorodé a kvalitní tvorbě meziválečných architektů a zněla „perla funkcionalismu“. Na vzniku obou se podílela tehdejší brněnská národnostně rozmanitá společnost včetně dynamicky rostoucí židovské komunity. Dnes máme tendenci uvažovat o zdejší minulosti v trochu uměle vymezených kategoriích – české příběhy, německé příběhy, židovské příběhy. Avšak odehrávaly se ve stejné době, daly vzniknout mnohým smíšeným rodinám a do současné podoby města se otiskly ve svém propojení. Je pravda, že vlnařské podniky a jejich majitele už dávno v Brně nenajdeme. Posledním svědkem této kapitoly města jsou už snad jen

názvy tramvajových zastávek. Podobně potomky majitelů i stavitelů bílých vil bychom zde těžko hledali. Přesto, když nás zaujme kterékoliv místo v centru města, jeho paměť nás mnohdy vrátí zpět do časů, které daly vzniknout zmiňovaným přezdívkám. Ve snaze porozumět vlastnímu městu se stáváme pomyslnými správci jeho paměti a příběhů lidí s ní spojenými.

Proto se už po sedmé zapojíme do veřejného čtení jmen obětí holocaustu. Náš místní seznam je tragicky dlouhý, za jedno odpoledne nezvládnutelný. Přesto moci z něj postupně po kouscích stavět pomyslný památník obětí přímo před budovou bývalého Úřadu říšského protektora pro zemi Moravu, nám dává ve výše uvedeném smyslu.

Táňa Klementová

ZE TŘÍ SET ROMSKÝCH OBYVATEL BRNA SE VRÁTILO JEN PATNÁCT

Do počátku druhé světové války žilo v Brně pouze o něco více než tři stovky příslušníků romského etnika. Válka zasáhla do života Romů a Sintů v Brně velmi zásadně. Někteří Romové byli transportováni již v srpnu 1942 do tzv. cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu, ostatní, kteří byli v té době zatím ponecháni na svobodě, byli shromážděni na počátku března 1943 v Brně na Masné ulici v oblasti dřívějších stájí protektorátní jízdní policie a městských jatek, a poté všichni, společně s ostatními Romy a Sinty, kteří byli sváženi z dalších míst na Moravě, byli transportováni nákladními vlaky do koncentračního a vyhlazovacího tábora Auschwitz II-Birkenau na téměř jistou smrt. Internaci v Auschwitz většina z nich nepřežila.

Na konci války se do Brna vrátili pouze jednotlivci. Minimálně 90 % předválečné romské populace z území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava bylo vyvražděno. V květnu 1946 Národní bezpečnost v Brně zjistila asi jenom 15 osob pocházejících z původních rodin brněnských Romů.

Muzeum romské kultury již od svého založení navazuje na aktivity romských intelektuálů, kteří se na konci šedesátých let spojili do Svazu Cikánů-Romů a kteří ve svých aktivitách nezapomínali ani na připomínku, uctění a výzkum romských obětí holocaustu. Muzeum se již poněkolkáté zapojuje do Veřejného čtení jmen obětí holocaustu – Jom ha-šoa. Tímto způsobem chceme uctít všechny oběti holocaustu a připomenout, že tito lidé žili a byli krutě zavražděni, že jejich jména nebyla zapomenuta. Muzeum si tak každoročně také při čtení jmen Jom ha-šoa připomíná členy rodin Ištvanů, Danielů, Růžičků, Holomků, Horváthů, Vrbů, Murků, Hauerů, Lagrynů a dalších, kteří byli násilně odvláčeni ze svých domovů v Brně (např. Bystr, Bosonohy, Maloměřice, Žebětín, Slatina a další) a již se nikdy nevrátili.

Ma bisteren. Nezapomeňme.

Mgr. Anna Míšková, Muzeum romské kultury

Informace o transpotech vypravených z Brna na holocaust.cz

<https://www.holocaust.cz/vzdelavani/projekty/pripominka/transparty-vypravene-z-brna/>

KOLIK BYLO V MIKULOVĚ ŽIDOVSKÝCH OBĚTÍ HOLOCAUSTU?

(Mikulov byl za války součástí odtrženého pohraničí)

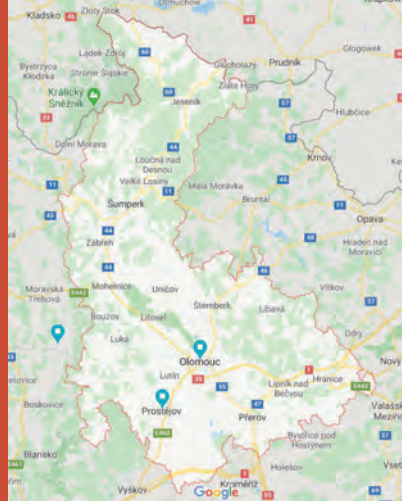
Židovskou komunitu v Mikulově potkal v období druhé světové války poněkud odlišný osud než jejich souvěrce z jiných českých a moravských měst. Židé totiž začali město opouštět po anšlusu Rakouska, tedy dlouho před rozpoutáním válečného konfliktu v září 1939. Mikulov, ležící nedaleko rakouské hranice, měl k této zemi a hlavnímu městu Vídní historicky vždy blízko. Také zdejší Židé měli mnoho příbuzných a známých v dolnorakouských židovských obcích i ve Vídni a udržovali s nimi čilé kontakty. Když se v březnu 1938 stalo Rakousko součástí nacistického Německa, měli Židé z Mikulova poměrně jasnou představu, jaký osud by je mohl čekat. V Rakousku začalo pronásledování židovského obyvatelstva, provázené mnohde násilnostmi a výtržnictvím. Mikulovští Židé tedy nechtěli čekat, až podobná situace nastane i v jejich městě, kde už v té době sílily protižidovské nálady a stoupala aktivita příznivců Henleinovy SdP. Od jara 1938 tak začali město postupně opouštět. Některé rodiny měly možnost vycestovat do zahraničí, nejčastěji do Velké Británie. Ti, kteří nemohli odjet z Československa, uchýlovali se dále do vnitrozemí, pryč od neklidné hranice. Jejich cílem tak bylo často Brno, Praha, ale i Bratislava. Po podpisu mnichovské dohody a odstoupení pohraničí Německu se březnové obavy mikulovských Židů skutečně naplnily. Mikulov se stal součástí německé říše a město obsadili vojáci wehrmachtu. Když po několika týdnech přišly pokyny z vedení NSDAP k organizování protižidovských pogromů, nebylo už proti komu, žádní Židé už ve Mikulově nezůstali.

To je také důvod, proč dnes neznáme přesný počet obětí holocaustu z Mikulova a proč známe jen hrstku jejich jmen. Při transportech do koncentračních táborů se totiž uváděla místa aktuálního bydliště či místa pobytu a tam už Mikulov nefiguroval. Odhady tak sice hovoří o 327 mikulovských obětech holocaustu,

např. Databáze obětí na holocaust.cz však spojuje s Mikulovem pouhou desítku jmen, z nichž však mnozí před válkou žili ve Vídni a Mikulov byl jen jejich rodištěm. Regionální muzeum v Mikulově se proto rozhodlo zapojit do projektu veřejného čtení jmen obětí holocaustu a poukázat na osudy někdejších obyvatel našeho města. Spolu se studenty mikulovských škol se chceme pokusit vypátrat jména a příběhy židovských obyvatel Mikulova a ty pak společně připomínat v rámci Veřejného čtení jmen obětí holocaustu – Jom ha-šoa.

Josef Šuba, Regionální muzeum v Mikulově

Olomoucký kraj

PŮL TISÍCILETÍ TRVAJÍCÍ EXISTENCI ŽIDOVSKÉHO OSÍDLENÍ V LIPNÍKU UKONČILA DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

(za války politický okres Přerov)

Město Lipník nad Bečvou se již tradičně připojuje k veřejnému čtení jmen obětí holocaustu, aby si připomnělo své židovské občany, kteří byli zavražděni během druhé světové války. Židovská komunita ve městě patřila k největším na Moravě (na konci 18. století ji tvořilo více než 1600 osob), což dokazují četné židovské památky v našem městě. V Lipníku nad Bečvou se nachází nejstarší synagoga na Moravě, která byla postavena v první polovině 16. století, dva židovské hřbitovy, bývalá židovská radnice, židovská škola a spousta měšťanských domů, v nichž žila židovská komunita. Původně žili lipenští židé v uličkách kolem městských hradeb, vzhledem k přelidněnosti centra si však na začátku 19. století založili na severozápadním okraji města kolonii Horecko. Mezi nejvýznamnější

Lipník nad Bečvou

osobnosti patřili rabíni Baruch Theomin Fränkel, Moses Löb Bloch a Bernhard Münz, nebo velkotovárníci a zakladatelé Vítkovických horních a hutních závodů Wilhelm a David Gutmannovi. Půl tisíciletí trvající existenci židovského osídlení v Lipníku ukončila druhá světová válka, během níž bylo povražďeno 164 židovských občanů. Válku přežili jen tři z nich: Emil a Jiří Schreiberovi a Anneliese Rederová.

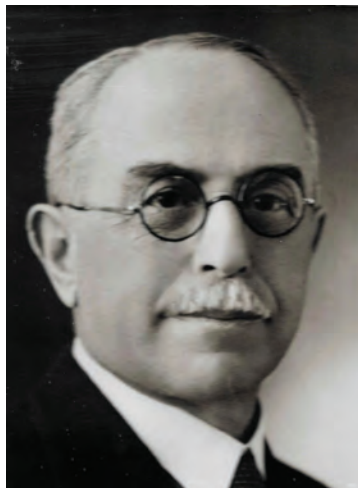
V Lipníku nad Bečvou si naše židovské spoluobčany připomínáme při řadě vzpomínkových akcí. Ve městě jejich památku připomínají dva památníky či v loňském roce odhalené kameny zmizelých, tzv. stolpersteine. Při příležitosti 75. výročí osvobození koncentračního tábora v Osvětimi vydalo město publikaci Židé v Lipníku nad Bečvou, jenž mapuje dějiny Židů v našem městě.

Ondřej Vlček, místostarosta města Lipník nad Bečvou

BRUNO WINTER – PODNIKATEL A SBĚRATEL HISTORICKÝCH HODIN Z PROSTĚJOVA

(za války politický okres Prostějov)

Bruno Winter se narodil dne 15. 10. 1873 v Haňovicích okr. Litovel. Jako syn bohaté a úspěšné podnikatelské rodiny Winterovy byl otcem Heinrichem poslán na studia do zahraničí; konkrétně do Německa. Zde si osvojil znalosti pivovarnictví, sladovnictví a lihovarnictví. Po dokončení studií nastoupil v roce 1898 do rodinného pivovaru v Prostějově, nesoucího již od roku 1876 obchodní označení Brüder Winter. Do roku 1912 se podílel na řízení a modernizaci rodinného pivovaru spolu se svým bratrem Karlem (1870–1912). Tento však nečekaně umírá a Bruno rozhoduje o činnosti pivovaru od této doby sám. Ve svém dalším podnikání se dokonce rozhodl pro několik změn. Například ukončil výrobu piva,

Bruno Winter, 1936

více se zaměřil na sladovnictví nebo založil nový podnik na výrobu knoflíků Kornolith.

Ve svých jednatřiceti letech uzavřel ve Vídni sňatek s Josefou Konrádovou (1886–1968). Z tohoto svazku se narodili dva synové. Hugo Adolf (18. 9. 1905 – 16. 5. 1989) a Kurt (10. 10. 1911 – 28. 2. 1943). Bohužel manželství nebylo šťastné a skončilo v roce 1922 rozvodem. Nicméně o šest let později se Bruno Winter oženil podruhé, tentokrát s Therese Back (13. 12. 1890 – 27. 6. 1942). Se svojí druhou manželkou, se kterou již žádné děti neměl, zůstal po zbytek života.

Kromě podnikatelských aktivit se Bruno Winter věnoval umění. Sbíral a rozšiřoval svoji sbírku historických hodin. Dokonce byl i tvůrcem replik historických hodin či donátorem opravy věžních hodin ze zámku v Jesenici u Konice. Léta poklidného období však vystřídala druhá světová válka.

Po nástupu nacistického režimu dolehlo pronásledování Židů i na Winterovy. Bruno Winter již dále nerozšiřoval svoji sbírku hodin. Dokonce se rozhodl věnovat několik desítek kusů prostějovskému muzeu, jen aby se nedostaly do rukou Němců. Také skončil jako úspěšný podnikatel, neboť v roce 1941 byla rodinná sladovna Brüder Winter arizována.

Životní příběh Bruno Wintera končí 27. 6. 1942. Se svojí ženou zvolili raději dobrovolné ukončení života než nástup do jednoho z transportů do koncentračního tábora v Terezíně, ke kterému mělo dojít následující den. Jejich syn Kurt, zatčený gestapem pro údajné podezření z manipulace s rodinným majetkem, byl zavražděn v Osvětimi. Naopak starší syn Hugo Adolf, který žil dlouhodobě ve Vídni, odešel včas do Velké Británie, kde sloužil jako pozemní personál u 310. československé stíhací perutě RAF. Po válce se chtěl vrátit do Prostějova

a převzít rodinný podnik. Ten byl ale po roce 1948 znárodněn a začleněn do národního podniku Obchodní sladovny Olomouc. Pod touto značkou byl podnik veden až do roku 1989. Následně byl v rámci privatizace prodán novému majiteli, který opět navázal na tradici sladovny Brüder Winter a dodnes ji provozuje pod bývalou obchodní značkou Castello. Hugo Adolf se do Prostějova již nevrátil. Zemřel ve Velké Británii, kde je i pohřben.

Mgr. Filip Gregor, Muzeum a galerie v Prostějově

Židé z Lipníku nad Bečvou a Prostějova se museli shromáždit v budově měšťanské školy nacházející se v Hálkově ulici 4 v Olomouci.

Informace o transportech vypravených z Olomouc na holocaust.cz

<https://www.holocaust.cz/vzdelavani/projekty/pripominka/transparty-vypravene-z-olomouce/>

Informace o místech transportů židovských obyvatel Protektorátu Čechy a Morava pochází z projektu Připomínka na portálu holocaust.cz, který vznikl v rámci projektu Naši nebo cizí? Židé v českém 20. století (2011–2013) Židovského muzea v Praze a Institutu Tereziánské iniciativy.

INSTITUTE A JEDNOTLIVCI, KTEŘÍ SE ZAPOJILI DO PŘÍPRAV LETOŠNÍHO ROČNÍKU VEŘEJNÉHO ČTENÍ JMEN OBĚTÍ HOLOCAUSTU – JOM HA-ŠOA:

BECHYNĚ: Jana Janáčková, Městské muzeum v Bechyni

BRNO: Jitka Králová, Židovská obec Brno; Táňa Klementová

ČÁSLAV: Jaroslava Šorčíková, Gymnázium Čáslav

ČESKÉ BUDĚJOVICE: Ludmila Magdalena Maršíková; Tomáš Trantina a Jan Ciglbauer, Post Bellum a jihočeská pobočka Paměti národa

HAVLÍČKŮV BROD: Alena Jindrová, Muzeum Vysočiny v Havlíčkově Brodě

CHOCEŇ: Ludmila Borovcová, Lenka Svobodová, Městská knihovna Choceň; Hana Vavříková

JEVÍČKO: Miroslav Šafář, Město Jevíčko

KARLOVY VARY: Lukáš Květoň a Pavel Rubín, Židovská obec Karlovy Vary

KLATOVY: František Škůrek, Synagoga Klatovy

KOLÍN: Šárka Hrubá, Město Kolín, Miroslava Jouzová, Městská knihovna Kolín, Marie Smutná, Institut Tereziánské iniciativy

KUTNÁ HORA: Jitka Dušková, Městská knihovna Kutná Hora

LIBEREC: Lea Květ, Židovská obec Liberec

LIPNÍK NAD BEČVOU: Pavlína Papežová, Ondřej Vlček, Město Lipník nad Bečvou

MĚLNÍK: Jana Černá

MIKULOV: Josef Šuba, Regionální muzeum v Mikulově

NÝRSKO: Petr Olivík

OLOMOUC: Petr Papoušek, Židovská obec Olomouc

PLZEŇ: Jana Komišová, Sofia Sýkorová, Město Plzeň; Monika Stehlíková

PODĚBRADY: Radka Kakrdová, Roman Schulz, Město Poděbrady

PROSTĚJOV: Alena Zatloukalová, Muzeum a galerie v Prostějově; Jana Gáborová, spolek Hanácký Jeruzalém Prostějov

ŘÍČANY: Tereza Portešová

SEDLČANY: Sláva Bloch

SUŠICE: Michal Chmelenský, Západočeské muzeum v Plzni

TEPLICE: Robert Appel, spolek Ulpan Teplice

ÚSTÍ NAD LABEM: Jindřiška Waňková, ZŠ Trmice

ÚSTÍ NAD ORLICÍ: Jana Kalousková, Městská knihovna Ústí nad Orlicí

ŽAMBERK: Petr Hurych, CČSH Žamberk

